

## 3:5. Jordskred, kaos og opbrud

**Micha:** Det er den 21. september 1971, og dagen gryr efter folketingsvalget i Danmark, hvor særligt mange unge og kvinder har stillet op.

**Helle:** Da vi kommer ind i Folketinget, møder vi altså en hær af gamle, tykmavede mænd med en MeToo-kultur, som vi skal forholde os til. Det er ikke nemt.

**Micha:** Endnu ved ingen, hvilken betydning dette valg vil få. Men ungdomsoprørets krav om forandringer kommer til at præge dette folketingsvalg, og det kommer til at danne historie.

**Helle:** De tror jo, at når der kommer sådan et par lækre hestehaler svansende ind, så er det sådan nogle damer, der bare skal have et klask i røven. "Så har vi styr på dem." Det var bare ikke sådan, det var. For vi kommer med en intellektuel selvbevidsthed, en politisk selvbevidsthed, om, at der er noget, vi skal have flyttet.

**Micha:** Indtil nu har Socialdemokratiet overvejende selv kunnet styre, hvem der ville komme ind i Folketinget. Men en ændring i opstillingsbetingelserne ved dette valg vil ændre valgresultatet for Socialdemokratiet. For første gang er det i højere grad folkets stemme, der bestemmer, hvem der vælges ind.

**Ritt:** Der var tradition i Socialdemokratiet for, at der var etableret kaffeklubber. Og der var også nogle ældre medlemmer af Folketinget med på den rejse. Og de havde jo drillet os og sagt "Hvis I bliver valgt - hvis og hvis og hvis - så vil vi se jer lidt an. Og så vil vi se, om I duer. Og dem vi har lyst til, vil vi spørge, om de vil være med i vores kaffeklub." Og det var der, at Svend og jeg blev enige om, at det skulle vi ikke være med til.

**Micha:** Velkommen til Ritts Kaffeklub. Vi er i en tid, hvor tilliden til systemet og demokratiet er så lav, at ungdommen gør oprør. Og folkets stemmer vil snart bære en helt ny generation af politikere ind i Folketinget, der ved, hvad de vil, og som ikke vil vente på tur.

**Karl:** Vi er ikke til at holde nede. Nogle af de gamle kom hen og klappede mig på skulderen og sagde "Vi har bemærket dig, og vi spår dig en stor fremtid. Men du skal lige passe lidt på, ikke sandt? Du skal ikke føre dig for voldsomt frem."

**Micha:** Det er her, der sker en kulturændring for kvinder på den politiske scene. Og det er også i disse år, der tages stilling til vigtige emner som atomkraft og indtræden i det europæiske samarbejde, EF. Før vi skal høre om valgets udfald, skal vi høre om Karl Hjortnæs. Udover Helle Degn og Ritt Bjerregaard er han den sidste nulevende person fra den oprindelige Kaffeklub til at fortælle sin side af historien. Karl kom fra provinsen med en helt anden baggrund end Helle Degn og Ritt Bjerregaard.

**Karl:** Jeg hedder Karl Hjortnæs. Jeg er født og opvokset i Hjørring. Og det er her, jeg plejer at sige, at det er jeg stolt af. Det at være vendelbo er noget helt specielt, synes vi, der er født deroppe. Så er jeg født i et politisk hjem. Min far var uddeler i Hjørring i nogle år, men som 33-årig blev han indvalgt som socialdemokrat i Hjørring Byråd. Og som 53-årig i 1953 blev han indvalgt i Folketinget for Hjørringkredsen som socialdemokrat. Og han sad i Folketinget, til han døde i 1964. Så jeg har haft politik relativt tæt på. Det betyder også, at da jeg ved mit eget indvalg i Folketinget gik op ad den store trappe, der var det ikke første gang, jeg var gået op ad den store trappe. Og det var ikke første gang, jeg åbnede døren ind til Folketinget. Jeg havde været der adskillige gange sammen med min far. Jeg var ikke medlem af DSU, da jeg var ung og gymnasieelev. Og min far forsøgte aldrig at præge mig. Han blev selv bebrejdet, ved jeg, at jeg ikke var blevet indmeldt i DSU i Hjørring. Det sagde min far, at de ikke skulle blande sig i. Jeg måtte selv afgøre min egen skæbne. Så det var først, da jeg flyttede til Aarhus og begyndte at læse, at jeg begyndte at interessere mig for politik. Jeg har nok arvet et eller andet efter min far, for i gymnasiet var jeg jo kendt for at være diskussionsivrig. Og mine klassekammerater havde altid et ønske om, at jeg skulle starte en diskussion med vores historielærer. For hvis jeg først havde fået startet den diskussion, så nåede vi ikke lektionen den dag. Og der gik heller ikke ret lang tid, da jeg var kommet til Aarhus, før jeg engagerede mig i Frit Forum, den socialdemokratiske studenterbevægelse. Og sådan har det jo været livet igennem for mit vedkommende. I det øjeblik jeg sådan er begyndt at blande mig i tingene, bliver jeg hurtigt formand for et eller andet. Så da jeg havde været medlem af Frit Forum i to år, så blev jeg formand for Frit Forum i Aarhus. Men som alt i livet, så beror meget jo på tilfældigheder.

**Micha:** Først får Karl tilbud om at blive kandidat i Ebeltoftkredsen, og senere får han tilbud om at stille op for Skanderborgkredsen mod den mere etablerede politiker, Jens Arnbjerg, der var rådmand i Aarhus.

**Karl:** Og den opstillingskamp vandt jeg. Jeg fik dobbelt så mange stemmer, som han fik. Og så var jeg pludselig folketingskandidat i Skanderborgkredsen. Og det var som kandidat i Skanderborgkredsen, at jeg så gik til valg i 1971.

**Micha:** Men tilbage til dagen, hvor de nye politikere skal i Folketinget første gang. For Ritt Bjerregaard og Helle Degn havde det ikke ligget i kortene, at de skulle stille op til et folketingsvalg. Og endnu mere uvirkeligt, at de kunne blive valgt. Ingen af dem havde før sat benene i Folketinget. Ritt husker, hvordan valgets resultat blev afventet med stor spænding. En optælling, der dengang tog flere dage.

**Ritt:** Først får man jo partiets resultat. Og det var et pænt resultat, så Krag kunne danne regering efter VKR-regeringen. Og så først en eller to dage efter får man at vide, hvordan det er gået personerne. Og der var jeg selvfølgelig meget glad for, at det viste sig, at jeg havde fået nok stemmer.

**Helle:** Det var en meget stor oplevelse at vågne op kunne sige til sig selv, at jeg var folkevalgt. Og nu skulle jeg ind på Christiansborg, og jeg havde aldrig været der før. Så jeg måtte jo tage ind til Christiansborg alene. Og jeg var ikke forberedt på, hvordan det var, for jeg havde aldrig været på Christiansborg før. Jeg træder op ad de mange trapper og er nødt til at spørge, hvor jeg skal gå hen. Så får jeg at vide, at det møde, jeg skal til, er derovre til højre i denne fællessal. Der går jeg ind til et møde i folketingsgruppen og tænker "Gud, hvor er der mange, jeg ikke kender." Alle disse sortklædte mænd. Jeg kendte dem, jeg havde kendt fra fjernsynet. Nogle af dem havde vi været i clinch med. Inge Fischer Møller og Ritt og Svend og Karl. De kunne tælles på to hænder. Men der var ikke noget med, at de var søde at komme hen og sige "Goddag" og "Velkommen" og sådan noget. Næ, de passede deres og deres cirkler. Men så fik jeg taget et billede af Ritt og Inge og jeg, for vi kendte jo hinanden. Vi skulle lige have taget et billede. Det er første gang vi mødes, og det bliver da rigtig spændende dette her.

**Micha:** De sort-hvide billede af de tre unge kvinder i folketingssalen er forevigtet i Ritts erindringsbiografi og viser tre håbefulde, nye folketingspolitikere, der endnu ikke ved,

hvad hverdagen på Christiansborg vil bringe. Og netop derfor et det så ikonisk. Det er et symbol på de mange ændringer i tiden, helt inde i det politiske system. Som så mange andre unge i oprøret, der stadigvæk buldrer uden for murene, kommer de til at udfordre mange af de uskrevne regler og traditioner inden for murene. Et miljø, der slet ikke var indrettet til kvinder.

**Helle:** Vi havde fået at vide, at vi skulle møde næste dag i gruppeværelse nummer ét, og så ville vi få at vide, hvilke udvalg, vi kunne sidde i. Så det var der altså nogen, der havde bestemt. Så skulle vi afgive nogle ønsker om, hvilke udvalg, vi gerne ville sidde i. Og det var ikke sikkert, vi fik dem, men vi kunne jo ønske. Jeg kunne slet ikke finde rundt i dette Christiansborg, så jeg var nødt til at spørge vagterne, når man skulle til mødelokalerne oppe på andensalen, hvordan man kom derop. Der var ingen dametoiletter ud for gruppeværelset. Der var kun herretoiletter. Og da vi kommer op til udvalgmøderne på 2. sal, var der også kun herretoiletter. Og da vi kom op på 3. sal, hvor medlemsværelserne var, der fik man så anvist et medlemsværelse. Og det var rigtig sjovt, for der blev Ritt, Inge Fischer Møller og jeg sat i samme kontor. Med tre skriveborde, der var sat ind imod midten, tre telefoner og tre reoler og sådan noget. Der havde de så tænkt, at vi tre kvinder skulle sidde på det samme kontor. For dengang havde man ikke enkeltværelser, så der blev man bundtet to og tre sammen. Så så vi tre unge kvinder blev sat i det samme kontor. Der gik to minutter, så havde Ritt fundet ud af, at det kunne hun ikke holde til. Så hun hyrede en studentermedhjælp og gik ned på gruppesekretariatet og sagde, at hun gerne ville have sit eget værelse. Og Inge Fischer Møller og jeg tænkte "Nå, Gud, kan man det?" Men det havde Ritt fundet ud af, at hun ikke ville finde sig i. For lige den første tid sad vi jo der og kaglede i telefonen alle tre på samme tid.

**Micha:** Nogle emner afslører i hvor høj grad Folketinget har været forbeholdt mænd. For eksempel er der ingen barselsordning for kvindelige politikere, hvilket er et personligt problem for den højgravide Helle Degn, der i takt med at maven vokser, må kæmpe for at trumfe barsel igennem for kvindelige politikere.

**Helle:** De havde jo aldrig set noget lignende. Altså, jeg havde en på to et halvt, og så ventede jeg mig en. "Jeg er i øvrigt også gravid, og jeg vil i øvrigt gerne lige ansøge præsidiet - det er bestyrelsen for Folketinget - om en barselsorlov." "Hvad?" siger Karl Skytte. Det har han aldrig hørt lignende! Folketingsmedlemmer, folkevalgte, har da ikke

barselsorlov. "De kan blive syge, men en barselsorlov?!" De havde da aldrig set sådan nogle damer før. Og jeg bliver jo tykkere og tykkere og tykkere, og så siger de "Det kan man så ikke." Så blev jeg sendt til samtale med præsidiumet. Det havde to kvindelige medlemmer: Konservative Hanne Budtz og Grete Hækkerup, Per Hækkerups kone. De to kvinder blev jeg sendt til samtale med. Karl Skytte siger "Du må lige tale med damerne i præsidiumet." Det gør jeg så. Og de to damer prøver at overtale mig "Kunne du da ikke bare være så sød, at du lige meldte dig syg? For sådan en ordning har vi, og så er der ikke så meget ballade." "Nej!" sagde jeg så. "Det vil jeg ikke. Det er helt forkert. Jeg er da det raskeste en kvinde kan være. Det er, når man er gravid og frodig og har det godt. Så jeg vil gerne bede om en barselsorlov. Havde jeg været ude i samfundet som skolelærer, så havde jeg haft ret til en barselsorlov. Det er bare den, jeg gerne vil bede om, at jeg også får, selvom jeg nu her er folkevalgt. At jeg bare får det samme, som hvis jeg var skolelærer." Og der havde de aldrig hørt noget lignende. Så måtte man jo have indenrigsministeren i gang med at skrive en ny lov. Og så lavede man så en Lex Helle, der sagde at folkevalgte i folketinget godt kunne få barselsorlov. Og der har jeg været så stolt og så glad over at se, hvor mange folketingsmedlemmer og mandlige folketingsmedlemmer og mandlige ministre, der har taget barselsorlov. Senest finansministeren, som også tog to-tre måneders barselsorlov med sin lille. Og de har været så lykkelige for det, og de har reklameret så flot for det. At det er noget, vi deles om. Det er noget, vi er sammen om. Så den kultur, jeg har kæmpet for, har ligesom manifesteret sig. Så det er jo en af de store glæder. Det er denne Lex Helle-barselsorlov. Vi deles om at få børn og have børn. Men igen laver man jo chokbølger igennem strukturer og systemer, som ikke er vant til det. De synes, man er højmærkelig. Jeg syntes, jeg var det mest normale. Det, der var den kæmpestore hjælp, var de kvinder, som kom ind samtidig med mig. Vi var jo en seks-syv stykker. Før havde der jo kun været Lene Bro, Karen Dahlerup, Grete Hækkerup... Altså en eller to kvinder ad gangen i den socialdemokratiske gruppe. Dem kunne de jo hurtigt marginalisere. Det tog vi os ikke sådan af, fordi vi havde opbakningen ude fra verden. Vi havde det fra Kvindebevægelsen. De krævede disse ting. Så det var i tidsånden, at det skulle ske. Og denne medvind har været en bærende kraft. Samtidig sker der også det, som imponerer de gamle mænd: Vi fik jo nogle kæmpestore personlige stemmetal. Og det er guld. Det giver dig magt. Dine personlige stemmetal er det, du kan indløse, når du står ved Kasse 1 og skal have noget. Svend og Ritt og jeg har altid fået kæmpestore personlige stemmetal.

**Micha:** Intetanende om, at de har banet vejen for de næste generationer af kvinder i Folketinget, forsøger Helle, Inge og Ritt at etablere en hverdag. Kønshistoriker og tidligere forskningsbibliotekar og konsulent hos KVINFO, Jytte Larsen, fortæller, hvordan valget i 1971 kommer til at markere en tid, hvor kvinderne for alvor træder ind i mændenes politiske magtdomæner.

**Jytte:** Vejen til en ligelig repræsentation i politik har jo været meget lang og trang. I det valg i '71, hvor Ritt bliver valgt ind, der stiger kvindeprocenten fra fem... Altså, der er fem procent kvinder i Socialdemokratiet før '71 i Folketinget. Det stiger til 14 procent. Det er jo et voldsomt hop, der sker i kvinderepræsentation. Kvinder får valgret i Danmark i '15, og det første valg er i '18. Og der har man så dette begreb, der hedder "den obligatoriske kvinde". Uanset hvor stort et parti det var, og Socialdemokratiet var jo et vældig stort parti, så valgte de kun én kvinde. Det vil sige, at kvindeprocenten lå der og syltede nede under 5 procent. Faktisk helt indtil vi kommer op i 60'erne. Og det er jo så dette ungdomsoprør, der lige pludselig kommer. Og dette krav om ligestilling, der lige pludselig bliver meget stærkt. Nina Bang bliver minister i '24 som den første kvinde. Så skal man helt op på den anden side af Anden Verdenskrig. Så bliver der en obligatorisk kvinde i hver regering. Der er de nødt til at have én kvinde. Og for Socialdemokratiets vedkommende er det meget Bodil Koch, og hun sidder der i rigtig lang tid. Men da Ritt kommer ind, så er der jo stadigvæk kun to-tre kvinder i regeringen. Så man kan sige, at dette pres for at få kvinder ind i partierne og i ledelsen af partierne jo bliver rigtig stort fra 60'erne og fremefter. Og indtil da har du ti procent kvinder i Folketinget. I disse første 50 år.

**Micha:** Ritt og Helle er forberedt på noget af den modstand, der vil møde dem grundet deres alder og køn. Men Ritt er klar med en plan, der vil gøre dem mindre sårbare og give dem mulighed for indflydelse.

**Ritt:** Jeg havde været på sådan en delegationsrejse med andre unge folketingsmedlemmer, blandt andet Svend Auken. Og vi havde bestemt, at hvis vi begge to blev valgt, så ville vi lave vores egen kaffeklub. Og så siger man jo i dag "Der kan vel ikke være noget særligt ved at lave sin egen kaffeklub?" Jo, det var der. For der var tradition i Socialdemokratiet for, at der var etableret kaffeklubber. Og der var også nogle ældre medlemmer af Folketinget med på den rejse. Og de havde jo drillet os og sagt "Hvis I bliver valgt - hvis og hvis og hvis - så vil vi se jer lidt an. Og så vil vi se, om I duer. Og dem vi

har lyst til, vil vi spørge, om de vil være med i vores kaffeklub." Og det var der, at Svend og jeg blev enige om, at det skulle vi ikke være med til. Vi ville lave vores egen. Og aftalen blev så, at jeg skulle finde en at tage med, og Svend skulle finde en at tage med. Og Svend fandt så Karl Hjortnæs at tage med. Og jeg havde været på et kursus, hvor jeg underviste, og hvor Helle var deltager. Så vi havde også lært hinanden at kende der. Og jeg tog Helle med. Og Helle tog så Inge Fischer Møller med. Og det var sådan, Kaffeklubben startede.

**Micha:** Også Helle Degn har gennem sit lokalpolitiske arbejde oplevet noget af den modstand, der ville ramme dem inde i Folketinget.

**Helle:** Når vi havde været ude at diskutere med nogle af disse folketingsmedlemmer, var vi jo godt klar over, at hvis vi skulle få et ben til jorden, så var vi nødt til at organisere os. Der havde vi fundet ud af, at de organiserede sig i klubber derinde i den socialdemokratiske gruppe. For den var meget stor. Der var cirka 70 medlemmer i folketingsgruppen dengang. Vi var enige om, at vi var nødt til at samle vores interesser. Der etablerede vi så Kaffeklubben. Derfor holdt vi en stiftende generalforsamling i Rådhus Cafeen i Rådhusstræde i vores lille kaffeklub. Der bliver vi så mødt med, at Per Hækkerup ringer til Ritt og siger, at når vi nu er blevet valgt, så ville han bare sige, at han gerne ville tilbyde at hjælpe med, at vi blev fordelt i kaffeklubberne. "Nej tak," siger Ritt. "Det har vi selv fundet ud af. Vi har holdt et lille stiftende møde på Rådhus Kroen. Der er vi blevet enige om, at vi er en fem-seks stykker, og vi laver vores egen, og vi kalder den Kaffeklubben." "Nå nå", sagde Per Hækkerup, og så var han sur. For han var jo den, der ledte og fordelte magten i den socialdemokratiske folketingsgruppe og skulle have os spredt ud, for ellers var vi jo en for stærk venstreorienteret kaffeklub. Og kraft, der kom ind. Og hvis vi forenede os, så blev det jo endnu værre. Og vi gik offentligt ud med det: Nu var Kaffeklubben hermed etableret på mødet i Rådhus Cafeen og så videre. Og fra den tid af, så vidste man fra gruppeledelsen, at hvis man skulle snakke med os, så var det altså formentligt med Ritt, som var selvudnævnt formand, som Svend Auken sagde. Der var ikke meget demokrati i den klub. Så skulle de så sende besked til Ritt, og så ville hun kommunikere med klubben. Og det var hun rigtig dygtig til, for hun var jo en god skolelærer. Så det organisatoriske, det fungerede skidegodt. Vi fik opgaver hver især, men nogen skulle lige tage en telefon til den kaffeklub eller til den kaffeklub eller til den og dem, så vi lige vidste, hvor de stillede sig i forskellige sager.

**Micha:** Det er ikke kun kvinderne, der oplever at blive holdt uden for indflydelse. Karl Hjortnæs husker, hvordan flere forsøgt at sætte dem på plads.

**Karl:** Det er simpelthen ikke til at holde nede. Nogle af de gamle kom hen og klappede mig på skulderne og sagde: "Vi har bemærket dig, og vi spår dig en stor fremtid. Men du skal lige passe lidt på. Du skal lige passe lidt på, ikke sandt? Du skal ikke føre dig for voldsomt frem" og så videre. Og der var nogle af de gamle, som var virkelig vrede på os. En af de første dage som indvalgt i Folketinget bevæger jeg mig ned i Snapstinget, og ved et af bordene sidder Per Hækkerup. Og jeg synes det var naturligt for mig at gå hen at sætte mig på en stol ved siden af Per Hækkerup. Vi var trods alt partifæller og nu gruppefæller i Folketinget, ikke? Og selvom jeg ikke havde hilst på ham før, så syntes jeg, at det var naturligt for mig at gå derhen og sætte mig. Men han så op på mig, og så sagde han "Har du fået tilladelse til at sætte dig der?" Og jeg spurgte høfligt "Skal man have tilladelse til det?" "Ja, det skal man." "Jamen, så vil jeg da høfligt spørge, om jeg må have lov at sætte mig her ved siden af dig og drikke en kop kaffe?" Hvortil han svarede "Nej, det må du ikke." Så må jeg finde et andet bord at sætte mig ved. Og der var jo andre af de gamle gruppefæller, som var sure over, at især Svend Auken og jeg havde vundet over to gamle smede, som havde været valgt til Folketinget i over 20 år i Aarhus: Thorvald Mikkelsen og Peter Jørgensen. Og de blev altså ikke genvalgt. Og Svend og jeg havde så overtaget deres pladser. Og det var de sgu sure over. Jeg fik sedler dengang om, at jeg var en kedelig karl og så videre. Så der blev udøvet en vis form for pres på os. Men der betød det selvfølgelig også noget, at vi var en gruppe. Vi var en kaffeklub. Vi kunne snakke sammen om det, når vi fik disse, og blive enige om, at vi var nødt til at se stort på det. "Der er ikke noget at gøre ved dette. Det lever vi med."

**Ritt:** Socialdemokratiet var jo et rigtig stort parti dengang, så i den socialdemokratiske gruppe i Folketinget var der, tror jeg, 70 medlemmer. Og det betød jo, at der til sådan et gruppemøde på 1 time var en begrænset del, der kunne få ordet. Og vi var jo, som jeg sagde, med ungdomsoprøret vant til den livlige debat, hvor man sad og diskuterede frem og tilbage. Og det kunne man jo slet ikke. Så der var Kaffeklubben ligesom det sted, hvor vi kunne sidde og diskutere. Og "Hvad skulle vi mene om det?" og "Var det nu en god ide?" Vi skulle frem med forskellige forslag. Så den blev ligesom vores ryg-stød, når vi kom i gruppen. Og der var det specielle ved os, at vi var modstandere af medlemskabet af EF, som det hed dengang. Og derfor var vi også lidt uglesete i grup-



pen. Kunne man helt regne med sådan nogle, som i virkeligheden havde et andet standpunkt end partiet. Men det gjorde, at vi i den tid fik meget brug for at holde sammen. Der skulle jo være en folkeafstemning i 1972. Og vi var jo aktive modstandere. Vi besluttede ret hurtigt, at vi ikke kunne være med i Folkebevægelsen mod EU, for det, syntes vi, var uforeneligt med, at vi fortsat ville være socialdemokrater. Så vi lavede vores egen. Og der fik Karl og jeg rigtig meget med hinanden at gøre. For det var sådan set os to, der lavede benarbejdet i det, mens Svend Auken i meget høj grad var en dygtig, opflammende, karismatisk taler. Så det fungerede. Men der skal jo laves noget grundarbejde. Og det var dér, tror jeg, at Karl og jeg rigtig lærte hinanden at kende. Og så godt, at vi har været tætte venner med op- og nedture i Kaffeklubben lige siden.

**Micha:** Kaffeklubben har flere holdninger, som er imod partiets linje, og derfor er deres plan, at de vil påvirke partiet indefra. Tilslutningen til EU, der dengang hed EF, er et spørgsmål, der deler vandene og generationerne. Og de gamle politikere yder modstand mod nejsigerne i Kaffeklubben. Kønshistoriker, Jytte Larsen, fortæller, hvordan kaffeklubben lykkedes med at stå magtfuld over for den etablerede del af Socialdemokratiet.

**Jytte:** De kommer jo fra kampen om, om man skulle stemme for eller imod at gå ind i Fællesmarkedet. Og de er modstandere af Fællesmarkedet. Så de har jo allerede været ude og dannet koalition imod ledelsen og flertallet i partiet. Og så kommer de så også ind med et stort stemmetal. Især Ritt kommer ind med et stort stemmetal i ryggen. Og de kommer ind til en partiledelse, som har indset, at de bliver nødt til at gøre noget. De bliver nødt til at tage nogle af disse unge mennesker ind, som er imod EU, og de bliver nødt til at tage nogle flere kvinder ind. Der sker en foryngelse af Folketinget på dette tidspunkt. Gennemsnitsalderen falder simpelthen. Og det er jo også et udtryk for, at der er et ungdomsoprør i gang. Og man stemmer ikke bare på det, som Ritt kalder kusterne: Altså disse folk, der har siddet der altid og bestemt det hele. Altså, man vil noget nyt. Og det kommer så meget til udtryk i, at kvinderepræsentation stiger voldsomt fra 70'erne og fremefter. I den forstand kommer de jo brasende ind. De sniger sig ikke langs med væggene. Og de har så allerede bestemt sig for, at de bare vil danne deres egen kaffeklub. Og det gør de jo.

**Helle:** Det, der sker for min generation, er... Så kommer vi ind i Folketinget. Det er igen en kulturøjenåbner. Du skal regne med, at sådan en som Ritt og sådan en som jeg

kommer fra lærerseminariet. Hun fra Emdrupborg og jeg fra Blaagaard. Det er jo en kulturboble, vi har været indeni, med rundkredspædagogik og demokrati og ligestilling og ligeløn. Og det hele lå ligesom meget pænt på plads. Da vi kommer ind i Folketinget, møder vi altså en hær af gamle, tykmavede mænd med en drukkultur og med en Me-Too-kultur, som vi skal forholde os til. Det er ikke nemt. De tror jo, at når der kommer sådan et par lækre hestehaler svansende ind, så er det sådan nogle damer, der bare skal have et klask i røven. De skal bare lige feteres lidt, og så har vi styr på dem. Det var bare ikke sådan, det var. For vi kommer med en intellektuel selvbevidsthed og en politisk selvbevidsthed om, at der er noget, vi skal have flyttet. Atomkraft og hvad vi har. Det skal vi have flyttet. Alle elitens mænd og magtpositionerne. Alle disse præster, alle disse rektorer og alle disse gyldne mænd, som ikke ville afgive magten, men som langsomt bliver pillet ned af piedestalen og får sagt "Det er ikke sådan, vi vil have det." Vi kunne jo hurtigt aflure mændenes taktik og strategi. Som skolelærer er du uddannet i at kunne overskue en klasse og dens interaktioner. Da vi kom ind i vores klasselokale, i folketingsgruppen, kunne vi jo se, hvem var de rebelske, hvem var de frække, hvem var de magtsyge, hvem var dem, der ikke tog stilling, som var den bløde midter..., hvem var individualister, og hvem havde stærke netværk? Det fik vi lynhurtigt kortlagt. Og så blev vi enige om, at vi så lige måtte prøve at se, hvordan vi kunne få lidt indflydelse på det. Det gjorde vi blandt andet ved at lave samarbejde med Jens Kampmann, som pegede på, at jeg skulle komme ind i Folketinget. Og han var villig til, at nu skulle jeg jo så også blive til noget. Nu havde han jo fået foreslået mig, og så skulle jeg også have nogle arbejdsmuligheder.

**Micha:** Kønshistoriker, Jytte Larsen, forklarer, hvordan den blinde vinkel og manglende talentudvikling af kvindelige politikere var et problem for Socialdemokratiet. Det gjorde, at kvinderne ikke havde et etableret netværk at slå igennem med.

**Ritt:** Partierne har jo ikke ført valgkamp for kvinder. De har ikke lavet nogen talentudvikling af kvinder. Det, der sker efter Anden Verdenskrig, er, at Dansk Kvindesamfund - altså kvindeorganisationerne - begynder at lave kampagner for kvinder. Så de laver sådan en "Stem på en kvinde"-kampagne. Partierne havde ikke nogen særlig ide om, at de var forpligtede til at lave en talentudvikling. Så det er jo hele tiden kommet som et pres udefra og i meget høj grad fra kvindeorganisationerne. Og den kongevej, der ligesom har været, var gennem ungdomsorganisationerne, som jo bliver dannet i begyndelsen af 1900-tallet, og som er meget stærke. Det har jo også været unge drenge. Og de

har jo indtil i dag haft et meget bizart præg af unge fremstormende mænd. Der er jo næsten ikke nogen af de kvinder, som blev fremtrædende i 60-70'erne, der er gået den vej, som stort set alle mændene har gået. Altså denne vej igennem ungdomsorganisationer og for Socialdemokratiets vedkommende fagforeninger og for Venstres vedkommende i høj grad landbrugsorganisationer. Denne organisationsvej har jo, for så vidt, været lukket for kvinderne. Det er meget tydeligt at se, at Ritt og Helle Thorning adskiller sig rigtig meget fra Mette Frederiksen. For Mette Frederiksen er jo den første kvinde, der kommer til tops i Socialdemokratiet, som er gået Kongevejen, som nu måske også bliver en dronningevej. Jeg så godt, at Helle Degn var gået ind i DSU. Og jeg tror også, at det gælder Inger Fischer Møller. De har været med, men de har jo ikke været sådan nogle, som er blevet båret frem af organisationen. For det var jo klart mænd, der blev båret frem. Jeg læser situationen sådan, at da man kommer frem til '71, så har Anker Jørgensen og måske også Krag indset, at nu er presset udefra så stort, at man bliver nødt til at tage kvinder ind. Gatekeeperne er jo faktisk vælgerne. Til en vis grad. For selvfølgelig er der også en opstillingsprocedure. Men kravet nedefra bliver stærkt nok til at sige, at du faktisk bliver straffet som parti, hvis du ikke tager nogle kvinder ind. Der ser man en udvikling til, at der kommer nogle rigtig stærke og rigtig rabiante kvinder allerede i 60'erne. Men dette pres kommer udefra. Og de mænd, der sidder tungt på magten, bliver så nødt til at stikke en finger i luften og sige "Hvilken vej blæser det?" Men det er meget typisk, at der er ikke ret mange af de kvinder, som har været i regeringerne eller for så vidt i Folketinget, der sidder der i ret lang tid. For de er ikke en rigtig integreret del af det politiske system. Og det er det, jeg synes, er så fantastisk ved Ritts erindringer: At hun viser det. At hun viser, at selv hende, som jo er en fuldstændig enestående politisk begavelse, siger "Jeg var jo nærmest en, der ordnede ting for Anker, men han så mig jo aldrig. Han ringede aldrig til mig. Jeg kom aldrig nogensinde ind i centrum af magten i Socialdemokratiet, fordi jeg var kvinde. Jeg spillede på en anden bane end dem. Men de kunne altså ikke komme uden om mig." Altså dels kunne de ikke komme uden om hende, fordi hun var så åbenlys en politisk begavelse. Men også fordi hun trak så mange stemmer. Uanset hvad hun gjorde, så blev hun ved med at trække så mange stemmer.

**Ritt:** Halvdelen af gruppen blev skiftet ud ved det valg. Så der var virkelig en stemning af, at der var sket noget. Og så en stor skepsis. "Disse unge damer, kan de overhovedet noget?" Jeg var den første kvinde, som Socialdemokratiet nogensinde havde i Finansudvalget. Og der blev også skulet lidt. Men jeg fik et fremragende forhold til for-

manden for Finansudvalget, Lysholt Hansen, fordi jeg følte, at han vidste noget, som jeg ikke vidste. Så tit før et møde stak jeg lige hovedet ind og sagde "Nu skal du bare høre. Jeg har siddet og læst på dette, og jeg undrede mig lidt over det og det." Og så satte han sig ned, og så snakkede vi om det. Så man kan sige, at den uforfærdethed, som jo var en del af ungdomsoprøret, tog vi med os. Men vi opførte os også ordentligt. Vi talte ikke grimt om disse gamle mænd. Det kunne vi nogle gange grine af, vi tre kvinder. Men det var ikke noget, vi gjorde. Og vi var diskret påklædt. Vi ønskede ikke, at de skulle være mest optaget af, hvad vi havde på af tøj. Så vi spillede ikke særlig meget på vores køn.

**Micha:** De to, vi endnu ikke har hørt om, er stemmeslugeren, Svend Auken, der er valgt ind for Århus-kredsen, og Inge Fischer Møller, der er valgt ind for Karlebo. Hverken Svend eller Inge lever mere, og derfor hører du kun lidt om dem i denne serie, da de ikke selv er her til at fortælle deres historie. Ifølge kønshistoriker, Jytte Larsen, finder de fem hinanden i en fælles holdning til "Nej til EF og atomkraft." Særligt Ritt og Svend havde fået særlig medieomtale under valgkampen.

**Karl:** Svend Auken og jeg bliver kendte, fordi vi er EF-modstandere. Vi får kolossal medieomtale, netop fordi vi skilte os ud fra partiet. Så interesserede medierne sig for os. Svend fik et bragende valg. Jeg kan ikke huske, om han blev valgt som nummer tre eller fire, men han fik et bragende valg i forhold til at være førstegangsoptillet. Og jeg fik den sidste plads i Århus Amt. Men det var også på grund af min EF-modstand, at jeg var blevet relativt kendt.

**Micha:** DSU havde mod direktiverne sat Ritts valgplakater op over hele Fyn.

**Ritt:** De personlige stemmer spillede så stor en rolle. DSU var meget aktive i forhold til mig og hængte mine plakater op over hele Fyn, hvilket de jo blev rasende over, fordi man skulle holde sig til sin egen kreds. Og jeg havde sagt til dem "Må man det?" Og så sagde de "Det troede de ikke, men skulle vi ikke lade som ingenting?" Og at de klagede over det, var jo også en fordel. For så kom jeg jo også i fjernsynet og forklarede, at når man havde sideordnet opstilling, måtte det jo betyde, at folk skulle vide, hvad det var for nogle kandidater. Så jeg kunne ærligt talt ikke se, at det var noget problem. Men det betød jo, at ikke kun Otterup-kredsen, men også resten af Fyn, vidste, at jeg var kandidat.

Og det gjorde, at jeg samlede flere stemmer. Så jeg blev valgt som nummer fire til mit første valg. Og det var stort.

**Micha:** Op til valget i '71 havde der været en stigende kritik af den borgerlige regering. Særligt de konservative vælgere følte sig svigtede, og efter en lempelse af abortlovgivningen i 1970 havde det ført til dannelsen af Kristeligt Folkeparti. De mange forandringer i tiden og ønsket om opbrud udfordrer de mere traditionelle partier og deres holdninger. Og den siddende regering bestående af Konservative, Venstre og Radikale Venstre har svært ved at enes. De er simpelthen for langt fra hinanden politisk.

**Karl:** Nu var selve valget og valgkampen præget af, at vi i tre år havde haft en RKV-regering med Hilmar Baunsgaard som statsminister. Og den regering havde jo ført en politik, som på mange måder udfordrede de traditionelle vælgere hos Venstre og Konservative. Konservative havde satset på forsvarsministerposten, men de Radikale tvang regeringen til at gennemføre nogle besparelser i forsvarsbudgettet. De Konservative havde også posten som justitsminister. Og dommer Thestrup, som var blevet justitsminister, gennemførte en liberalisering af pornolovgivningen. Den blev frigivet. Og der kom også lempelser i abortlovgivningen. Og der blev indført en hel del ting, som var direkte stridende imod, hvad de konservative ellers stod for. Så derfor skal man forstå, at både Venstre og Konservative op til dette valg stod til at få et ordentligt hak i tuden. Og hele valgkampen kom sådan set til at dreje sig om det. Men man skal også forstå, at vi, der kommer ind i '71, jo er påvirkede af alt dette. Og vi ved jo godt, at der er noget galt. Derfor sætter vi os ned. Og ikke alene danner vi vores egen kaffeklub, men med Ritt som initiativtager, laver vi også en studiekreds.

**Micha:** I disse år er Danmark præget af store omvæltninger. Kvinderne strømmer ud på arbejdsmarkedet, der skal tages stilling til et stigende behov for internationale samarbejder, men mest af alt handler det om at styrke de sager, som de kæmper for sammen. Formålet med Kaffeklubben bliver hurtigt at udgøre et netværk, hvor de medvirkende både finder støtte hos hinanden, men også er et frirum, hvor de sammen kan udvikle og diskutere politik.

**Karl:** At der var en gruppe, der lavede et alternativt program, var i sig selv et stridspunkt. Og der var selvfølgelig også nogle i den gamle flok - K.B. Andersen og så videre - der reagerede og sagde "Hvorfor fanden gør I det?" Men det var fordi, vi var optagede

af tidens problemer. Vi kunne se dem. De første tanker om ØD er også med i dette program: At vi skal have en arbejdsmarkedspensionsordning. Det er jo der, tankerne fødes. Og det var det, der var meningen med hele vores indsats i Kaffeklubben. Det var jo at prøve at se frem og prøve at forholde os til nogle af de reelle problemer, der var i det produktionssamfund, som vi havde fået bygget op i 60'erne. Det var et fantastisk perspektivrigt program, men vi måtte ikke få det frem. Og medierne var overhovedet ikke interesserede i debatten. De var kun interesserede i, at der var en strid internt.

**Micha:** Spændingerne i gruppen bliver større og kulminerer omkring afstemningen om optagelsen til Det Europæiske Fællesmarked, EF, i '72. Og for Kaffeklubben bryder magtkampene nu ud i lys lue, når hele partigruppen mødes, og det interne politiske spil skal spilles. Arbejdet internt er ikke en rundkreds, hvor man venter på tur. Spillet om magten er et skakspil, der kræver nøje forberedelse. For Helle Degn handlede det om at have en klar dagsorden.

**Helle:** De har lavet lokumsaftaler med hinanden. Hvis du støtter mig i den sag, så støtter jeg dig i den sag. For det fandt vi jo også ud af. Ritt holdt jo regnskab med, hvem der bad om ordet. Og deraf kunne vi jo se mønstret, at hvis Jens Kampmann bad om ordet, så vidste vi, at der var en Orla Møller eller Henry Grünbaum - eller nogle af de andre gamle mænd dengang - der jagtede ham, så han fik en på snotten. Så stillede vi os op for vores kaffeklub og sagde "Jamen, vi var da meget enige med Jens Kampmann." Og sådan kører magtspillet jo. Så man skal sørge for at få det forberedt. Så disse aftaler lavede vi. For det handler jo om ikke at gå ind til et møde og så tro, at man starter fra scratch. Nej, det er for naivt. De har alle sammen lavet deres lokumsaftaler: At de skal have den og den valgt, og de skal have det og det ordførerskab og den og den bestyrelse osv. Så kvinder, vågn op! Forbered jer! Der er aldrig et møde, I skal gå ind til, hvis I ikke har forberedt jer. Man skal være forberedt.

**lydoptagelse:** "Danmark sagde et klart ja til Fællesmarkedet. 57 procent af vælgerne stemte ja til dansk indtræden i EF. 32,8 procent stemte nej."

**Micha:** Selvom skuffelsen over, at det blev et ja til EF ved afstemningen i '72, skal hverdagen gå videre. Men samarbejdet mellem de gamle folketingsmedlemmer og de 21 nye går trægt.

**Karl:** Det er klart, at da afstemningen om fællesmarkedet er overstået, og vi er blevet medlem, så begynder vi at fungere på det, jeg vil kalde mere normale vilkår. Der sker en kulturændring ved valget i 1971. Der er 21 nye, der er indvalgt i folketingsgruppen. Hvordan kan det gå til? Jamen, det skyldtes jo, at partiet havde ændret opstillingsregler ved kongressen i '69. Så vi går over til direkte valg. Og det betyder jo, at de personlige stemmer bliver afgørende for, om man er indvalgt i Folketinget. Og der viser det sig, at visse folketingsmedlemmer, selvom de har siddet der i mange år, har været usynlige. Fordi de stort set ikke har nogle særlige meninger. De passer deres møder, og de passer deres kredse, og de kommer ud til generalforsamlinger og jubilæumsmøder osv. Men de er ikke markante. De får ingen stemmer, for folk kender dem ikke. Så at der kommer 21 nye ind, det fører en kulturændring med sig. Og vi er jo ikke til at holde nede. Vi er jo nok til, at vi kan stemme nogle af de nyvalgte ind i gruppens bestyrelse. Vi beder om ordet, og de bliver nødt til at give os ordet. Vi har noget at sige, og det bliver de nødt til at acceptere. K.B. Andersen sagde til mig "Er du klar over, Karl, at jeg sad i denne gruppe i to år, før jeg første gang bad om ordet. Og da jeg så havde bedt om ordet, der fik jeg det ikke. Og jeg så gik op til formanden og beklagede mig over, at jeg ikke havde fået ordet, når jeg nu havde bedt om det, og det var et emne, som jeg virkelig havde forstand på, hvor jeg virkelig kunne udtale mig med sagkundskab osv. Og så ville de sgu ikke høre på, hvad jeg havde at sige. Ved du så, hvad formanden sagde til mig? Den dag, vi er interesserede i at høre, hvad du har at sige, så skal vi nok sige det til dig." Sådan var det i den gamle gruppe, før vi kom ind. Men det blev jo fuldstændig ændret. Og det viste sig jo også, at Krag havde set, at der var behov for at få nye folk ind.

**Micha:** Professor emeritus i statskundskab, Jørgen Elklit, fortæller, hvordan Kaffeklubbens strategi var at gøre deres holdninger gældende som en enhed.

**Jørgen:** Alle de unge, der blev valgt på det tidspunkt, havde stærke synspunkter om, hvordan samfundet skulle ændre sig. Nogle var også på nogle punkter enige med partilinjen. Det var ikke oprør og ballade og modsatrettethed det hele. Det lagde de jo vægt på: At de var valgt som socialdemokrater. De var socialdemokrater, og det var inden for den ramme, de ville arbejde politisk. For hvis de havde villet noget andet, så havde de jo meldt sig ind i et andet parti og søgt vejen frem dér. Nogle af dem forstod måske også, at hvis de ville frem i politik, så var det klogt at vælge sig et stabilt, stort parti. Så kunne det jo være, at ambitionerne bedre kunne blive imødekommet dér end i små og mere usikre partier. Jeg tror, at den måde, det fungerede på - det var mit indtryk - det

var, at man havde mulighed for at diskutere tingene og finde ud af, at andre i partigruppen faktisk mente det samme. De fik jo ikke så mange ordførerskaber eller noget i begyndelsen. De skulle stadigvæk kende deres plads og lære, hvordan det foregik. Så de blev ikke partiets repræsentanter for alvor i de første perioder. Men det drejede sig om at formulere nogle standpunkter og vinde modet til at stå op på partimøder og sige "Kunne det være anderledes? Det var måske også en ide at tænke sådan og sådan." Og hvis de i øvrigt fik ordet, så viste de, at de ikke var alene som enkeltpersoner. De repræsenterede synspunkter i denne gruppe. Og på den måde tror jeg, det afgørende var, at det gav dem et moralsk rygstød til at stå op og formulere nogle synspunkter og prøve at påvirke partiets linje. Og det kan man godt kalde - og det er det også - politikudvikling. Men det var jo ikke noget, man straks kunne lægge frem og sige "Sådan blev det." Det var nogle synspunkter på forskellige områder, som man havde, og som man lancerede, og som man havde prøvet af med hinanden. "Kan vi sige sådan, og kan vi gøre sådan?" Og kunne man se nogle problemer, som det var vigtigt at få diskuteret? Man kunne godt være socialdemokrat og modstander af EF, uden at der var noget odiont i det. Så var det jo sikkert et udmærket sted at diskutere og så fortsætte den diskussion i Socialdemokrater mod EF.

**Micha:** Kaffeklubbens medlemmer har visioner, og de vil ikke tage til takke med at vente på tur. De vil høres og have indflydelse og få vigtige poster. Og det er et clash, der giver spændinger internt i folketingsgruppen. Ritt Bjerregaard husker, hvordan de måtte kæmpe for at komme igennem med deres synspunkter.

**Ritt:** Partiet arbejdede dengang med et nyt program. Og vi lavede simpelthen en studiekreds, hvor vi inviterede nogle af dem, der var ministre og mange forskellige andre med. Vi mødtes ude hos Dorthe Bennedsen, og vi diskuterede. Og så lavede vi forslag til programmet og sendte det ind. Og de ville jo slet ikke høre tale om det og sådan noget. Så processen var oplysende, men den var ikke opmuntrende i retning af "Det var vel nok dejligt!" og "Her kommer nogle unge mennesker! Ih, nu skal de rigtig have lov!" Nej, det var der virkelig ikke spor af. Men for os andre var det selvfølgelig vigtigt. For man får hurtigt, når man kommer ind i sådan en folketingsgruppe, et bestemt område, man skal arbejde med. Og så skal man ligesom holde sig inden for det område. Men vi ville jo gerne snakke meget bredere om det. Hvad var det, der skete i EF? Og hvad var det, der var på vej? Og hvad var der i Norge, og hvad gjorde de i Sverige? Så vi havde brug for mange flere informationer end lige det snævre område, vi sad med. Og vi tog



det meget alvorligt, at vi var valgt. Og så kom folkeafstemningen, hvor vi var ude med mange af partifællerne rundt omkring i landet og var modstandere. Og det blev et klart ja. Og det vil sige et stort nederlag for os. Og det gav nogle meget store spændinger i modstander-gruppen. Der var en del, som syntes, vi skulle gå ud af partiet og lave et nyt parti. Hverken Karl eller jeg syntes, at det var en god idé. Og vi havde netop holdt os fri af Folkebevægelsen mod EF og lavet vores egen organisation. Men jeg tror, vi brugte det meste af et år på at være rundt og snakke med folk og få dem til at blive i Socialdemokratiet.

**Helle:** Der er mange mennesker, der tror, at dem, der sidder i regering, gør det, fordi de er de klogeste. Det har ikke noget med det at gøre overhovedet. Det handler om magtfordelingen i folketingsgruppen. Du skal have nogen fra venstrefløj og fra højrefløj og fra midterfløj, og det skal balancere. Så kan du være leder. Hvis ikke du kan lave denne balance, så er du ikke leder. Så er der altid andre der vil have jobbet. Jens Kampmann, Ivar Nørgård, en der hed Erik Holst... En fem-seks stykker var i den kaffeklub, da vi kom ind. Den allierede vi os med. Det vil sige, at vi fordoblede vores mandantantal, vores repræsentation, i gruppen. Og sådan må man jo tænke: Det handler lige om at få overbevist nogle flere, og så kan vi altså også få en plads i bestyrelsen. Så kan vi også få et ordførerskab til den og den osv. Ritt og jeg havde også, på skolelærermåden, aftalt, at vi var nødt til at sprede os, så vi kunne få så meget at vide som muligt om, hvad der foregår. Så derfor blev vi enige om, at vi ikke sætter os i de samme udvalg. Vi ønsker ikke de samme udvalg. Vi prøver at koordinere, at vi spreder os på udvalg. Og derfor kommer vi til at sidde nogle rigtig gode steder. Og vi krævede så også, når folketingsgruppens bestyrelse havde møder, at når den gruppe har fået, så skal vi også have en plads. Når den gruppe har fået det ordførerskab, så skal vi have det ordførerskab. Så vi lærer lynhurtigt købmandskabet. Som er måden at fordele magt på.

**Micha:** Karl Hjortnæs husker, hvordan Kaffeklubben forsøgte at samle et splittet parti efter afstemningen om EF.

**Karl:** Der var så mange socialdemokrater, der var imod EF-medlemskabet, at hvis ikke vi havde taget hånd om det og fået det organiseret inden for partiets egen rammer, så var de flygtet alle mulige andre steder hen. Og så var de selvfølgelig gået til modstanden mod EF, som var Folkebevægelsen mod EF. Som jo i høj grad var præget af kom-

munister og venstrefløjsfolk. Men ved at vi tog hånd om det og fik det organiseret inden for partiets rammer, så holdt vi sådan set sammen på partiet.

**Micha:** Men da statsminister, Jens Otto Krag, annoncerer resultatet i folketingssalen, sker der noget uventet. Efter han har afsløret resultatet, melder han samtidig, at han træder tilbage og overgiver statsministerposten til Anker Jørgensen. Og hermed skal Kaffeklubben nu til at samarbejde med en ny ledelse. Men den nye leder støtter ikke op om en organisation inde i partiet.

**Karl:** Der bliver der jo skabt en gruppe på omkring små 2000 mennesker, som var virkeligt aktive og engagerede. Og jeg syntes jo, det var synd, hvis vi tabte disse 2000. Derfor foreslog jeg Anker Jørgen, at vi skulle fortsætte med organisationen inden for partiets egne rammer. Og jeg havde nogle ideer til, hvordan det kunne lade sig gøre. Men Anker tog en alvorlig samtale med mig. Så sagde han "Du kan ikke overbevise mig, Karl. Jeg tror ikke på alternative organisationer inden for et parti. Det ender altid galt. Jeg værdsætter din gode vilje og troen på, at det kan lade sig gøre. Men jeg tror ikke på det, så du bliver nødt til at droppe disse tanker." Ritt var sådan set også med på ideen om at lave en alternativ organisation, der kunne arbejde inden for partiets rammer med idéudvikling. For det var jo det, vi ønskede. Det var, at det var her, vi skulle diskutere tingene. Det ville selvfølgelig blive en form for loge af dynamiske mennesker, der gerne ville være med til at diskutere fremtiden og kigge ind i fremtiden og udvikle nogle ideer og tanker osv. Men Anker troede ikke på det, og jeg kunne ikke overbevise ham om det. Og så måtte jeg jo tage til efterretning, at det var ham, der sådan set var den, der bestemte.

**Micha:** Ved afslutningen af denne episode om Ritts Kaffeklub er afstemningen om medlemskabet i EF afsluttet. Socialdemokratiet havde fået en ny leder i Anker Jørgensen. Og det er nu en prøve, om partiet kan holde sammen på de mange forskellige holdninger, der præger de forskellige kaffeklubber internt. For det er ikke kun medlemmerne i vores lille kaffeklub, der udfordrer partiets linje. I næste episode kommer du til at høre om Erhard Jacobsen og Mogens Glistrup, der for alvor kommer til at markere et nybrud i dansk politik. Og du kommer til at høre, hvad det får af betydning for Ritts kaffeklub. Ritts Kaffeklub er produceret af Micha Fuglede og What Matters for Vores Tid med støtte fra Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcast-app.

